

שיעורים בספר הזוהר
על התורה והמועדים

פרשת וישלח
כי מלאכיו יצוה לך

מאת הרב יצחק לאווי
גליון י"ג – פרשת וישלח תשפ"א

השיעור החדש השבוע הוקדש על ידי

ידידי הרה"ח ר' יואל ווערצבערגער שליט"א

לעילוי נשמת הרה"ג ר' יעקב צבי בן דוד אריה זקס זצ"ל

לשמיעת וצפיה בשיעורים, וכן לשאר שיעורים וכתבים,
ולהרשמה לקבלת עדכונים שבועיים באימייל

yitzchoklowy.com

תוכן

- פרשת וישלח 5
- פרק א – יצר הטוב ויצר הרע הם שני מלאכים המלווים לאדם 5
- א] מלאך שהוא יצר הרע נמצא עם האדם משבא לעולם 5
- ב] יצא הרע נמצא עם האדם תמיד ויצר טוב משבא לטהר 5
- ג] יצר טוב ויצר רע הם מלאכים ממש מימין ושמאל האדם 6
- ד] הכובש את יצרו נעשים שני היצרים שומרים אליו 6
- פרק ב – מחנה אלהים נלווה ליעקב 6
- א] כאשר בא יעקב שלם בשבטיו נלוו לו מלאכים 6
- ב] ממחנה אלהים שלח יעקב אל עשו 6
- פרק ג – מלאך י"י היא השכינה 7
- א] מלאך י"י היא השכינה 7
- ב] השכינה סובבת את הירא מכל צד ואיתה מחנותיה 7
- ג] דוד המלך אמר פסוק חונה כאשר סבבה אותו שכינה אצל אכיש 7
- ד] דוד השתמש במידת ההוללות שקינא בה 7
- ה] השכינה אינה שורה בחוץ לארץ לינוק ממנה אלא להגנה 8
- פרק ד – ויותר יעקב לבדו בלי השכינה 8
- א] קושיית רבי חזקיה: כיצד נותר יעקב לבדו אם שכינה ומחנותיה היו עמו 8
- ב] תשובת רבי יהודה: לפי שהכניס עצמו לסכנה 8
- ג] תשובת רבי יצחק: השכינה נתנה רשות לשרו של עשו 8
- ד] שני מחנות הם מחנה שכינה ומחנה ביתו 9
- ה] שני מחנות שיעקב כולל לובן ואודם 9
- ו] תשובת רבי אלעזר: אותו לילה זמן שלטון עשו היה 9
- ז] אפילו הכי לא נסתלקה שכינה ממנו לגמרי 9

שיעורים בספר הזוהר על התורה – הרב יצחק לאווי | וישלח תשפ"א | 4

- ת] לא יכול לו לפגוע בימין שמאל וגוף שהם אברהם יצחק ויעקב אלא
9 בכף ירכו.....
- פרק ה – למה עורר יעקב את עשו..... 10
- א] יעקב שלח מלאכים לעשו שיתפייס איתו בעוד אביהם קיים..... 10
- שיעור: המלאכים השכינה ועשו..... 11
- מושג מלאך כשליח וכיצור שמיימי..... 11
- כל סוגי המלאך הם התפשטות העצם..... 12
- מלאכיו יצוה לך לשמרך בצאתך מפתח עיבור אל הדרך..... 13
- יצר הטוב מהותו בדעת המתגברת על ברירת המחדל..... 14
- הסכמת יצר הרע ויצר הטוב..... 16
- מלאכים הסובבים את השכינה סובבים את הצדיק שעמה..... 17
- השכינה היא המידה שתפקידה להביא את האלוהות עצמה..... 18
- הוללות היא מידת השכינה בעצמה ללא טעם..... 20

פרשת וישלח

זוהר וישלח חלק א דף קס"ה ע"ב – קס"ו, א

פרק א – יצר הטוב ויצר הרע הם שני מלאכים המלווים לאדם

א] מלאך שהוא יצר הרע נמצא עם האדם משבא לעולם

וישלח יעקב מלאכים לפניו וגו'.

רבי יהודה פתח: (תהלים צ"א, י"א) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. האי קרא אוקמוה (עי' הקדמת הזוהר יב, ב שמפרש פסוק זה על מלאכים היוצאים עם הנשמה בלידתה, ועי' רעיא מהימנא זוהר חלק ב מ"א, ב – מ"ב, א ומשמע באלה שיצר טוב ויצר הרע הוא ענין נוסף על ב' המלאכים. ועי' בגמרא חגיגה טז, א ותענית יא, א שדורשים פסוק זה על שני מלאכים המלווים לאדם ומעידים עליו, וכך מובא בזוהר חלק ב קט"ז, ב, ותיקוני זוהר קמד, א).

בשעתא דבר נש אתי לעלמא, מיד אזדמן בהדיה יצר הרע דאיהו מקטרג ליה לבר נש תדיר, כמה דאת אמר (בראשית ד, ז) לפתח חטאת רובץ, ודא הוא יצר הרע (סנהדרין צא, ב אמר אנטיגנוס יצר הרע שולט באדם משעת יציאה ואמר רבי מקרא זה מסייעו).

ב] יצא הרע נמצא עם האדם תמיד ויצר טוב משבא לטהר

ודוד הכי נמי קרייה חטאה, בגין דאיהו עביד לבר נש למחטי קמי מריה דכתיב (תהלים נ"א, ה) וחטאתי נגדי תמיד. והאי לא אעדי מבר נש מן יומא דאתיליד ולעלמין.

ויצר הטוב אתי עם בר נש מיומא דאתי לאתדכאה (יומא לח, ב אמר ריש לקיש הבא לטהר מסייעין אותו. ובזוהר פעמים רבות). ואימתי אתי בר לאתדכאה? כד איהו בר תליטר שנין (אבות דרבי נתן פרק ט"ז, קהלת רבה ד, י"ג).

ג] יצר טוב ויצר רע הם מלאכים ממש מימין ומשמאל האדם

כדין אזדווג בר נש בתרווייהו חד מימינא וחד משמאלא, יצר טוב לימינא ויצר רע לשמאלא, ואלין אינון תרין מלאכין ממש, ממנן דאינון משתכחין תדיר בהדיה דבר נש.

ד] הכובש את יצרו נעשים שני היצרים שומרים אליו

אתי בר נש לאתדכאה ההוא יצר הרע אתכפיא קמיה ושלטי ימינא על שמאלא, ותרווייהו מזדווגין לנטרא ליה לבר נש בכל ארחוי דאיהו עביד (עי' שבת קי"ט, ב מלאך רע עונה בעל כרחו אמן). כמה דאת אמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך.

פרק ב – מחנה אלהים נלווה ליעקב

א] כאשר בא יעקב שלם בשבטיו נלוו לו מלאכים

רבי אלעזר מוקים ליה להאי קרא ביעקב. דקודשא בריך הוא אזמין בהדיה מלאכין משריין ממנן, בגין דהא איהו אתי שלים בשבטין עלאין כלהו שלמין כדקא יאות, כמה דאת אמר (בראשית לב, ב) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים, ואתמר (למעלה פרשת ויצא קנח, א ודברי רבי יהודה שם קנח, ב, ושלמותו שראה מלאכי אלהים שם קסה, א).

ב] ממחנה אלהים שלח יעקב אל עשו

והכא, כיון דאשתזיב מניה דלבן, והא אתפרש מניה, כדין אזדווגת עמיה שכנתא, ואתו משריין קדישין לסחרא ליה. וכדין (בראשית ל"ב, ג) ויאמר יעקב כאשר ראם וגו'.

ומאינון מלאכין שדר ליה לעשו, הדא הוא דכתיב וישלח יעקב מלאכים, מלאכים ודאי הוו. (כרבנן בראשית רבה עה, ד המובא ברש"י, ורבי יודן שם יד שמאותם מלאכים שראה שלח).

פרק ג – מלאך י"י היא השכינה

[א] מלאך י"י היא השכינה

רבי יצחק אמר (תהלים ל"ד, ה) **חונה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם**. והא אוקמוהו (פסוק זה נדרש בהקדמת ספר הזוהר ט, ב על חברי הכלה בליל שבועות. ובמנחות מג, ב דרשו ר' אליעזר בן יעקב על מי שיש לו תפילין ומזוזה וציצית שאינו חוטא במהרה) ודיק ר' יצחק על מלאך לעומת מלאכיו נדרש בשמות רבה לב, ו על העושה מצוה אחת הקב"ה נותן לו מלאך אחד שתי מצוות נותן לו שתי מלאכים מצוות הרבה נותן לו חצי מחנהו).

אבל, באתר חד (תהלים צ"א, י"א) **כתיב כי מלאכיו יצוה לך** - מלאכין סגי אין, והכא חד - **מלאך יי'?** אלא **מלאכיו** - אלין שאר מלאכין. **מלאך יי'** - דא שכינתא, כמה דאת אמר (שמות ג, ב) **וירא מלאך יי' אליו בלבת אש וגו'** (וכפירוש רמב"ן שם).

[ב] השכינה סובבת את הירא מכל צד ואיתה מחנותיה

ובגין כך **חונה מלאך יי' סביב ליראיו**, לאקפא ליה בכל סטרין בגין לשזבא ליה. וכד שכינתא שריא בגויה דבר נש, כמה משריין קדישין כלהו אזדמנו לתמן.

[ג] דוד המלך אמר פסוק חונה כאשר סבבה אותו שכינה אצל אכיש

תא חזי: כד דוד מלכא אשתזיב מאכיש מלך גת, כדין אמר האי. בגין דשכינתא סחרא ליה ושזיב מנייהו מאכיש ומעמיה כל אינון דאתקיפו ביה.

[ד] דוד השתמש במידת ההוללות שקינא בה

מה כתיב, (שמואל א כ"א, י"ד) **ויתהולל בידם**. אמאי ויתהולל, **וישתגע** מבעי ליה? כמה דאת אמר (שמואל א כ"א, ט"ז) **כי הבאתם את זה להשתגע עלי?**

אלא אהדר על ההוא מלה דאמר דוד בקדמיתא (תהלים ע"ג, ג) **כי קנאתי בהוללים**. אמר ליה קודשא בריך הוא: חייך עדיין אנת תצטריך להאי. כיון דעאל לבי אכיש ואתקיפו ביה מה כתיב, ויתהולל, כאינון הוללים דקני בהו בקדמיתא (כ"כ במדרש תהלים ל"ד, א על תחלת המזמור בשנותו את טעמו לפני אבימלך שהוא

אביש ככתוב וישנה את טעמו בעיניהם ויתהולל, ור' יצחק דרש מדיק ויתהולל לפסוק קנאתי (בהוללים), וכדין אתיא שכינתא ושריא סחרניה דדוד.

ה] השכינה אינה שורה בחוץ לארץ לינוק ממנה אלא להגנה

ואי תימא שכינתא לא שריא אלא באחסנתה דאיהי ארעא קדישא (כמ"ש מועד קטן כ"ה, ב. ולעיל פרשת תולדות קמא, א דרשו פסוק רק אין יראת אלהים במקום הזה שאין השכינה מצויה בארץ פלשתיים)? ודאי לא שריא בגין לינקא מנה אבל לאגנא שאני. והכא כד אתא יעקב מבי לבן כלהו משריין קדישין אתו בהדיה.

פרק ד – ויותר יעקב לבדו בלי השכינה

א] קושיית רבי חזקיה: כיצד נותר יעקב לבדו אם שכינה ומחנותיה היו עמו

אמר רבי חזקיה: אי כלהו משריין קדישין אתו בהדיה, מה כתיב ויותר יעקב לבדו? דהא אי שכינתא בהדיה, או אינון משריין קדישין, לא אשתאר איהו בלחודי, אמאי ויותר יעקב לבדו?

ב] תשובת רבי יהודה: לפי שהכניס עצמו לסכנה

אמר רבי יהודה: בגין דאעיל גרמיה לסכנה, והוה חמי לסכנה בעינוי, ואינון אתפרשו מניה, וכדין אמר קטנתי מכל החסדים ומכל האמת (כמ"ש רבי ינאי בשבת לב, ב שכל העומד במקום סכנה ונעשה לו נס מנכין לו מזכותיו שנאמר קטנתי) - אלין אינון משריין קדישין דאתפרשו מניה.

ג] תשובת רבי יצחק: השכינה נתנה רשות לשרו של עשו

רבי יצחק אמר: בגין לשבקא ליה עם ההוא ממנא דעשו דברשותא הוה אתי.

ואינון אזלו למימר שירתא דמטא זמנייהו לשבחא לקב"ה בהדיא שעתא, ולבתר אהדרו (בחולין צא, ב ובראשית רבה עח, א ששרו של עשו אמר שלחני לפי שהגיע זמנו לומר שירה. ר' יצחק אומר שקודם לכן בשעת ההיאבקות לא היו עם יעקב מלאכי השכינה לפי שהגיע זמנם אז לומר שירה!)

ד] שני מחנות הם מחנה שכינה ומחנה ביתו

הדא הוא דכתיב קטנתי מכל החסדים ומכל האמת וגו'.
ועתה הייתי לשני מחנות - מחנה שכינתא וכל ביתיה.

ה] שני מחנות שיעקב כולל לובן ואודם

לשני מחנות - דהוה שלים מכל סטריין, מתריין חולקין חוור וסומק.

ו] תשובת רבי אלעזר: אותו לילה זמן שלטון עשו היה

רבי אלעזר אמר: הא אתמר ההוא ליליא שולטנותא דההוא סטרא דעשו הוה בההיא שעתא. דהא כתיב (בראשית א, י"ד) יהי מארת, חסר (ירושלמי תענית ג, ד, ומובא ברש"י על התורה שם שביום רביעי היו מתענים שלא תיפול אסכרה בתינוקות לפי שכתוב מארת חסר).

ובגין כך ויותר יעקב לבדו - דאשתאר בלחודווי, דאתכסיא סיהרא מן שמשא.

ז] אפילו הכי לא נסתלקה שכינה ממנו לגמרי

ואע"ג דשכינתא לא אתעדי מניה מכל וכל, ועל דא לא יכול לו דכתיב (בראשית ל"ב, כ"ו) וירא כי לא יכול לו.

ח] לא יכול לו לפגוע בימין שמאל וגוף שהם אברהם יצחק ויעקב אלא בכף ירכו

אסתכל לימינא וחמא לאברהם, אסתכל לשמאלא וחמא ליצחק, אסתכל בגופא וחמא דאתכליל מסטרא דא ואתכליל מסטרא דא, כדן וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו - בחד עמודא דסמיך לגופא דאיהו לבר מן גופא.

ובגין כך חונה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם - אקיף ליה בכל סטרוי בגין לשזבא ליה, וכד שרא שכינתא בגויה כמה חילין ומשריין אתו בהדיה, ומאינון מלאכין שדר לגביה דעשו.

פרק ה – למה עורר יעקב את עשו

א] יעקב שלח מלאכים לעשו שיתפייס איתו בעוד אביהם קיים

וישלח יעקב מלאכים.

אמר רבי אבא: וכי אמאי אתער איהו לגביה דעשו, הוה ליה לאשתוקי מניה? אלא אמר יעקב ידענא דעשו חייש ליה ליקרא דאבא ולעלם לא ארגיז ליה, והא ידענא דהואיל ואבא קיים לא מסתפינא מניה, אבל השתא דאבא קיים אתפייס עמיה, מיד וישלח יעקב מלאכים לפניו.

מקורות ומפרשים

אור יקר וישלח סימן א [ורמ"ק המש"ך סימן א' עוד כל תשלום ענין עצת יעקב כלפי עשו]

תפארת החנוכי פרשת וישלח

שיעור: המלאכים השכינה ועשו

מושג מלאך כשליח וכיצור שמיימי

א] וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו. פירוש מילת מלאך מן הבחינה המילולית מוסכם על הכל שהוא שליח, שליח זה יכול להיות שליחו של ה' כלשון מלאך ה', מלאך האלהים. ויכול להיות שליחו של אדם, כלשון וישלח ישראל מלאכים למלך אדום שהם שליחים. אלא ששליחי ה' אינם בני אדם בלבד (אע"פ שלפעמים גם אדם הנשלח בשליחותו נקרא מלאך כמו וישלח מלאך ויוציאני ממצרים לפירוש שהוא משה) אלא בעיקר יצורים מיוחדים הנקראים מלאכים שכל עניינם הוא להיות שליחי ה'. ולפיכך הגיע השם 'מלאך' סתם להיות משמעותו היצורים הללו שהם 'מלאכים' סתם. ובלשון זה אומרים חכמים 'אם הרב דומה למלאך הויה צבאות', היינו מילת מלאך כבר הושאל פה ל'מלאך ה' השמימי' ולפיו משווים בני אדם.

ב] כאשר קוראים אנחנו ששלח יעקב מלאכים מבינים אנחנו ששלח שליחים. אבל איזה מין שליחים היו אלה שליחים בשר ודם כמותו או אולי הם אותם 'מלאכי אלהים' שראה יעקב בסוף הפרשה הקודמת ומהם שלח. ואע"פ שאין כתיב ששלח יעקב 'מלאכי אלהים' או מלאכים של ה', הרי מאחר וה' משתמש בשליחים שמיימיים אלה אשר אין להם מהות ומשמעות אלא להיות שליחיו, כבר נעשה המילה מלאך בקיצור לתואר מלאכים אלה, הנקרא בלשון חז"ל 'מלאכים ממש'. היינו אלה הם לא מלאכים לא ממש אלא שליחים שנקראים מלאכים, אלא ממש מאלה שאין להם מציאות אלא להיות שליחי ה'. ולפיכך אפשר שכאשר שלח יעקב 'מלאכים' שהם המלאכים הידועים כמלאך סתם שהם שליחי ה'.

ג] בכך נפתח לנו פתח להתבונן על מושג ה'מלאכיות' לא כהבנת אותם עצמים שנקראים מלאכים בלבד ולא כשליחים פשוטים בלבד, אלא כמין מהות של

השליחות. והוא שייך אצל נפש בני אדם כמו שהוא שייך אצל ה'. שהרי למה אנחנו אומרים שהקב"ה פועל על ידי מלאכים, שאין ראוי לומר על כבוד עצמותו שהוא יורד בעולם הזה. אע"פ שפעמים כתוב כן הרי פעמים הרבה מכנים את כל פעולות ה' הנוכחות בעולם הזה בתור מלאך, והכונה הוא לומר את אותו הדבר שהיה משמע שנאמר את זה על ה' עצמו, אלא שהוספת ה'מלאך' היא לדייק את צורת ההופעה של ה' שנקרא על ידי מלאך ולא על ידי עצמו. וכאשר רואים אנחנו בפסוקים כי ה' בעצמו מתחלף עם מלאך ה' תוך כדי סיפור אחד לפעמים (ויש בזה עיון רחב ולא נדבר כעת אלא השייך לדרושנו באופן פשוט).

כל סוגי המלאך הם התפשטות העצם

[ד] ופירוש הענין הוא שהעצמות אינה מוגבלת בשום מידה ואינה יכולה להיות נודעת ומוכרת. שהרי ידיעה היא אצלנו תמיד קביעות של דבר מסוים. כמו שנאמר אם אני מכיר את חברי במה אני מכיר אותו וודאי לא בעצמות נפשו הידוע אליו בעצמו. אבל אני מכיר אותו בכך שכל יום ויום מתפללים אנחנו ביחד באותו מנין. הרי הנודע לי ממנו אינו הוא עצמו אלא הנהגה מסוימת חיצונית לנפשו שסיגל לו ועל ידי שיש לו תמידות כזאת הוא מוכר לי. שכך היא פעולת הדעת וההכרה האנושית שהיא עומדת על זיהוי חוקים ודפוסים קבועים בעולם ועל ידי כך הוא מכיר ויודע. ודבר זה אפשר להיקרא כמו שליח הנפש או שליח ה'. כאשר אומרים אנחנו שה' מלווה את הצדיקים תמיד הרי אין זה ידיעה בעצמותו החופשית אלא הוא ידיעה באיזה מין הנהגה קבועה ששלח מאצל עצמו, והוא מלאך ה' חונה סביב ליראיו.

[ה] יצא לנו מזה ששם מלאך כפי שהוא בשליחי ה' כך הוא בשליחי האדם. וכשם שיש לאדם שליחים חיצוניים שהם בני אדם אחרים ועל ידם מתקיימת רצונו, כך יש לו שליחים פנימיים דהיינו מהלכים שנקבעו לו מכבר בנפשו שבהם הוא פועל. גם מה שהאדם 'מכיר את עצמו' בפנימיותו הוא הרבה פעמים הכרת המלאכים שבו, הדפוסים הקבועים ההרגלים והמנהגים שנהג בהם עד שנעשו לו קבע ובכך

הוא נודע לעצמו ולאחרים. אם נחפש את השם למלאך מן הסוג הזה לא נצטרך לחפש רחוק שהרי מסור בידנו שכל אדם יש לו יצר טוב ויצר הרע. שהם שני מלאכים שבתוך נפשו של אדם דהיינו הרגלים ומידות ומנהגים שפועלים כביכול בתוך נפשו ובהם הוא נודע.

ו] ואם נמשיך עוד לטוות את החוט הזה ונאמר כי נפש האדם עצמה היא שליח ה', וכפי שמלאך ה' במקרא עלול להיות גם נביא שהוא בעצמו שליח ה'. יצא לנו שלא זו בלבד שכשם שיש לה' מלאכים שעל ידם הוא נודע ופועל כך יש לאדם מלאכים שעל ידם הוא נודע ופועל. אלא שמלאכי ה' הם מלאכי האדם. כלומר אותם הצורות שבהם האדם פועל כאשר הם מכוונים אל ההנהגה הנכונה הרי הם בעצמם הצורות שבהם ה' פועל. ויש בהם צורות קרובות אל הפנימיות ורחוקות אל הפנימיות דהיינו מלאכים טובים ומלאכים רעים יצר טוב ויצר הרע. ובכך סגרנו את המעגל ונאמר ששלח יעקב מלאכים הוא שליחת הויה מלאכים. שליחיו של יעקב הם מלאכים ממש.

מלאכיו יצוה לך לשמרך בצאתך מפתח עיבור אל הדרך

ז] פתח רבי יהודה בפסוק כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. פסוק זה משיר של פגעים הוא. ובו תיאר המשורר בשפה מפורטת ציורית את ביטחון היושב בסתרו של הויה. ובכמה שפות לקוחות מכל מיני מחסה ושמירה והגנה תיאר את הביטחון הזה. אמר שהחסיד יושב בסתר עליון. כאילו ה' הוא מקום מסתור והוא מסתתר בתוכו בסתר האל העליון. ושוב תיאר את ה' כאילו רב פארות המטיל את צילו ושומר על היושבים תחתיו מפני החמה. בצל שדי יתלונן. ושוב תיאר אותו כאדם שמכניס את המוגן תחת אברתו דהיינו כנפי בגדיו. או כעוף המכניס את ילדיו תחת כנפיו ומעופף איתם מעל כל המצירים. ואז דימה את אמיתו ככלי קרב ומגן המסובבים את האדם, צנה וסוחרה אמיתו. וכל אלה הם ממש תיאורים עדינים של ההויה כמחסה וכצל וכסתר ומחסה, ועוד תיאר אותו כאב הנושא את בנו על כפיו על כפים ישאונך. ובין כל התיאורים הללו כלל

גם כי מלאכיו יצוה לך. ולמה הוצרכנו כאן למלאכים אם הוא תחת סתרו ואברתו וצילו ואמיתו.

ח] אנחנו הולכים בעולם הזה בדרך. הביטחון המתואר כאן הוא כמו עובר במעי אימו ממש אשר אימו היא חומתו והיא מאכילתו והיא מסככתו והיא נושאתו והיא סובלתו. אבל הכרח האדם הוא להיוולד. והכרח הבוטח לצאת מתוך סוכת המחסה שלו. כיעקב ההולך לדרכו מן הסוכה. כנשמה נולדת ממש שהגיעה מן העליונים שהיתה שם בסתר בצל וכעת היא יוצאת לדרך רחוקה. לסוכת העיבור יש פתח והוא פתח הלידה. ומיד שהאדם יוצא מפתח זה נאמר לפתח חטאת רובץ. אמר אנטונינוס משעת יציאה נטפל לאדם יצר רע שאילו היה לו יצר בעיבור היה בועט במעי אימו ויוצא. כלומר מצב אחד ישנו שבו לא יגורך רע והוא עיבור הבוטח כשהוא מתבודד בתפילתו, ברגע שהוא יוצא הרי לפתח רובצת חטאת (רמ"ק). באותו הדרך צריכים ללמוד להכיר את המלאכים, שכאשר התינוק הזה יוצא לדרכו אין האימא שולחת אותו מבלי לקיים את מצוות לווייה וודאי. ומה מצוות לווייה מקיימת השכינה כשהיא שולחת את הנשמות מאיתה, שולחת היא איתו את המלאכים ומצווה אותם על הוולד לשמור אותו בכל דרכיו.

ט] כעת מה הם מלאכים אלה. ואיזה הם המלאכים הקבועים לכל אדם. אינם אלא אותם המלאכים הידועים בשם יצר טוב ויצר הרע. וייצר את האדם שני יצירות יצר הטוב ויצר הרע. מתפלא הלב מה שמירה הוא זו ללכת תמיד עם יצר הרע. מזכיר לי את ששמעתי בשם יהודי חכם שאמר יהודי לעולם אינו לבד. תמיד יצר הרע בורח אחריו. נפנה להגדיר את יצר הטוב ואת יצר הרע וסדר הגעתם ואז נעקוב אחר יעקב אבינו ונלמד את שמירת היצר הרע עם היצר הטוב.

יצר הטוב מהותו בדעת המתגברת על ברירת המחדל

י] סיפור ידוע הוא שהאדם נולד ביצר הרע בלבד. ומשמגיע לגיל מצוות אז ניתן בו יצר הטוב. רבי יהודה סיפר את הסיפור הזה באופן אחר. הבא לטמא פותחים

לו הבא לטהר מסייעים אותו. בדרך כלל קוראים אנחנו את המשפט הזה שלבא לטהר יש עזרה יותר מאשר לבא לטמא. ואין זה לפי שורת הדין. אבל רבי יהודה לימד כי הבא לטמא אינו צריך סיוע. מהותו של הבא לטמא הוא שהוא נגרר במה שנפתח לו. לפתח חטאת רובץ. הבא לטמא אינו אלא היסוד הפאסיבי שבמציאות. היסוד שאין בו דעת לגבור על הניתן לו ולהחליט. הבא לטהר מסייעים אותו אין זה כי יש הטיה ופרס לצד הטוב. אלא כי הבא לטהר מהותו הוא שהוא הולך בדרך של התגברות על הניתן לו. שהוא מתאמץ ומסתייע. ממילא הבא לטמא מחליק בתוך הפתח. הבא לטהר עולה במדרגות שמסיעים אותו לעלות.

יא] כאשר אומרים אנחנו שאין נשמה ויצר הטוב נכנסים לאדם אלא בהגיעו לכלל דעת אין אנו אומרים בזה אלא שהיצר הטוב הוא הוא הדעת. לא שלקטן אין דעת כלל או שהוא כולו רע. אדרבה המושג רע אינו יכול לחול כאשר אין כנגדו צד טוב. אבל הקטן הוא הנגרר הוא העושה את כל דבר לפי המושכל הראשון העולה בדעתו. וכך ראוי לו. אמנם ההנהגה הזו במהותו הוא סוג הנהגה של יצר הרע. הגעת האדם לגדלות שהוא כניסת היצר הטוב בתוכו אינו אלא שהוא מסוגל לפעול נגד הנראה באופן ראשוני. שאינו נגרר פאסיבי אלא פועל אקטיבי בדעתו להבחין בין טוב לרע ולבחור בטוב בצורה אקטיבית.

יב] הקטן אינו רע אבל הוא קטן. דהיינו יצר הרע. וקטנות זו גורמת לו לעשות רע ולהזיק לעצמו לפעמים ואין זה מתוך רוע מכוון אלא מתוך מה שהוא רוע באמת שכל הרוע אינו אלא להתנהג בקטנות ולא לפי הדעת. אמנם גם הקטן יש בו דעת קטנה ולכן הוא לומד ומתעלה משנה לשנה עד שמגיע להיות הבא לטהר בכוחות עצמו. קבלת היצר הטוב בגיל י"ג אינו באיזה מתנה שקופצת מלמעלה שזו הוא בעצמו מידת יצר הרע לקבל מה שניתן. אבל כוונתו הוא שבמשך י"ג שנה הוא לומד ומברר כל פעם כיצד יש להתנהג בפועלת הדעת ולא בזרימת הנפש בלבד וממילא כאשר הגיע לי"ג שנה אומרים אנחנו כבר קיבל דעת במידה מספקת שיש יצר טוב מובחן מיצר רע. ואז הולך ומשתלם יותר מי"ג לכ' ומכ' לל' וכן

הלאה שכולם סולם אחד של קבלת יצר טוב והכנעת יצר רע דהיינו הכאוס של היגררות אחר מה שליבו חפץ בלי מחשבה.

הסכמת יצר הרע ויצר הטוב

[ג] משעה שנולד האדם כבר נוצר בשתי יצירות. יצירה מהירה קופצת כמו עשו שיוצא כולו שלם, שמה שעולה בדעתו בפעם הראשונה הוא שעושה. ויצירה איטית עוקבת כיעקב המתנהל לאיטו. ממילא היצר הרע ניכר מיד אבל היצר הטוב ניכר כתכונתו בהמשך הזמן. אכן גם יצר הרע עצמו אינו כולו רע שהרי יסודו הוא בקשת התועלת אלא שאינו יודע מהו התועלת. ולכן ברוב המקרים הפשוטים יצר הרע מסכים ליצר הטוב. כי אם אמרנו שיצר רע אינו אלא הרס כמו שהתינוק הקטן מאד יכאב לעצמו על ידי שאין לו דעת, הרי מהר מאד הוא לומד לא לעשות את זה כי אין במהות יצר הרע התנגדות להטבה אלא חוסר ידיעה מהו ההטבה. ולכן ככל שמתבררת יותר לאדם מהו התועלת כך הולך 'יצר הרע' ומסכים ליצר הטוב. כי שניהם דבר אחד מבקשים. הרי כי מלאכיו יצוה לך שני מלאכים האחד הניכר בפתח הלידה והשני הניכר כשבא לטהר ושניהם אין מטרתם אלא לשמרך בכל דרכיך.

[ד] ולא עוד אלא שתועלת יש בהיותם שני מלאכים כלומר שני מידות והרגלים קבועים. ואינם דבר אחד בלבד. כי הנפש החופשית מכל גדר לא תדע לשמור את עצמה בדברים התמידיים החוזרים על עצמם. מהות הנפש היא בעלת חורין תמיד ואינה משתעבדת למקרי הגוף. וכוח פעולתה ניכר בכל יום שבא על האדם מציאות חדש שאז הוא חוזר אל עצם נפשו ודעתו ומיישב נפשו מה ראוי לעשות מחדש ולא בחזרה על הרגליו. וזה אפשר לקרוא מקור התחדשות יצר הטוב הבא מתוך יישוב הדעת החדש. אבל מכל מקום רוב החיים מצורפים מדברים ישנים שהם חוזרים על עצמם מיום ליום ומחודש לחודש. ואילו לא היה לאדם הרגלים ודפוסיים קבועים דהיינו מלאכים לא היה מסוגל לעמוד בזה. ולפיכך הטבה גדולה

הוא שתמיד מלווה לאדם יצר טוב ויצר הרע והם שומרים עליו ומאפשרים לנפשו פנימה להתעסק במה שהיא צריכה.

[וזהו הסוד שיש מצבים שהאדם אומר למלאכים השומרים אותם התכבדו מכובדים וחכו מבחוץ שכך דרכם של בני אדם. כי בית הכסא היינו שהאדם נכנס למקומות מסופקים חדשים שאין ידוע לו עוד מה לעשות. ובאותו מקום אין המלאכים עוזרים לו אלא מפריעים כי יזכירו לו את כל מה שהוא יודע והוא מבקש חדשות לכן אומר שכך דרכם של בני אדם היינו זה שבפנים שהם אינם אלא מלווים אותו. אלא שצריך לשמור על כבודם כי מכל מקום צריך האדם תמיד למלאכים].

[טו] וכאשר הולך האדם בדרך ישרה נאמר ששני מלאכים מלווים אותו יצר טוב ויצר הרע מימינו ומשמאלו והם שומרים עליו מכל רע בכל דרכיו.

מלאכים הסובבים את השכינה סובבים את הצדיק שעמה

[טז] רבי אלעזר פירש את הכתוב הזה על יעקב אבינו. מדייק הוא את הכתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך. שאלה הם המלאכים השומרים שלו, כלומר של השכינה עצמה. לא השכינה שולחת מלאכים לשמור את האדם אלא מלאכיה שומריה של השכינה מצווים אל האדם. בכך הוא מחזיר את השיחה שלנו מן היצר הטוב והיצר הרע שבנפש אל המלאכים המקוריים, והראה לנו את שיתופם במלאכי האדם. הביא רבי אלעזר מה שפירשו כבר בזוהר בפרשה הקודמת. כי יעקב אבינו לא יצא מבית לבן עד שהושלם בכל הדוגמא העליונה בשלימותה. בי"ב שבטים (שרחל כבר התעברה עם בנימין). וממילא הוכשר לצאת מבית לבן ולחזור אל ארץ ישראל לשכון את השכינה. וכלל נקוט בידינו ברגע שהאדם נשלם בצורתו העליונה מיד השכינה שורה אצלו. וברגע שהשכינה שורה אצלו מיד כל הסובב את השכינה סובב אותו. וכפי שלמדנו שהשכינה מסובבת מחנות מלאכים. כך יעקב אבינו כשהוא יוצא מבית לבן מסובב מחנות מלאכים, ויפגעו בו מלאכי

אלהים ויאמר יעקב מחנה אלהים זה. כלומר זהו המחנה שאלהים מתהלך בתוכו. המחנה של השכינה הנקראת אלהים. ויקרא שם המקום מחנים לומר שמחנה זה של השכינה כפולה היא, שהיא גם מחנה שלו שכן הוא וי"ב בניו הם עם השכינה וי"ב כיתות מלאכיה.

[יז] סיבת ליווי המלאכים ליעקב אבינו אינו לפי שה' שולח' מלאכים ללוות את הצדיק. סיבת ליווי המלאכים אל הצדיק השלם כיעקב הרבה יותר מכך. הוא תוצאה מזה שהצדיק הוא עם השכינה. וממילא כל שומרי ומלאכי השכינה שומרים גם אותו ומלווים אותו. כאדם המתלווה למלך שממילא שומרי המלך שומרים גם עליו. אשרי ילוד אשה שנאמר עליו כך.

[יח] יעקב, בתפקיד השכינה, עושה את מעשה השכינה ושולח מלאכיה אל מקום שהוא צריך לה. היינו מאותם מחנות של מלאכים שפגש, מהם שלח לפניו אל עשו אחיו, כמאמר חכמים במדרשם מלאכים ממש. יעקב יעקב ממש שולח מלאכים מלאכים ממש אל עשו אחיו ארצה שער כמו שהשכינה רגילה לשלוח מלאכיה ארצה. ויצו יעקב אותם לאמר כפי שהשכינה שולחת את המלאכים ומצווה אותם. יעקב אבינו.

השכינה היא המידה שתפקידה להביא את האלוהות עצמה

[יט] נותר לנו לעמוד על צידו השני של הפסוק. אל עשו אחיו. מהו המעשה הזה לשלוח מלאכים אל עשו. בדומה לשאלה שנשארה לנו פתוחה למעלה מהו הדבר הזה לכלול את יצר הרע במלאכיו יצוה לך. רבי יצחק אמר שבטרם נגיע לכך עלינו לעמוד עוד על דבר המלאכים. כי מצינו פסוק נוסף אומר אותו רעיון בלשון אחרת ויש ללמוד מה ביניהם. דוד המלך אומר חונה מלאך הויה סביב ליראיו ויחלצם. אמאי כאשר שולח ה' את הצדיק בדרך הוא שולח את מלאכיו שנים רבים וכאשר הוא חונה סביב ליראיו אינו חונה אלא במלאך אחד. ובאמת כאשר עיינתי במקראות ראיתי כי הבחנה גדולה משמשת מלאכים רבים ומלאך יחיד.

כי מלאכים רבים נאמר גם על מלאכים בשר ודם ואילו מלאך יחיד לא נאמר כמעט לעולם על שליח בשר ודם. 'מלאך' סתם הוא מלאך הויה. 'מלאכים' סתם הם שליחים בשר ודם.

כ] אמר רבי יצחק מלאך יחיד זו היא השכינה. כמה דאת אמר וירא מלאך הויה אליו בלבת אש מתוך הסנה. ומקרא זה אב לכולם שכן לא התגלה למשה אלא ה' בעצמו כאשר ממשך ואומר אנכי אלהי אביך. אם כן בשיעור המקראות 'מלאך ה' משמש אותו תפקיד כמו ה' עצמו. להגיד וירא מלאך ה' אליו שווה במשמעותו אל להגיד 'ויקרא ה' אליו'. ואם כן למה נאמר מלאך ה'. ומהי השכינה שנקראה כך מלאך ה'.

כא] העניין כי בוודאי צריכים אנחנו למלאכים. היינו לקביעות מסוימת להרגלים לדרכים שאפשר לנו להיתפס בהם. הרי ה' עצמו לא בסנה נמצא ולא בהר ולא בים ולא בשום דבר ובני אדם רוצים לראות אותו מתוך הסנה אי אפשר לומר וירא ה' אליו בסנה אלא מלאך ה'. וכמה מלאכים יש, כמו שכמה ספירות יש כמה מידות יש מיכאל הוא מלאך החסד גבריאל מלאך הגבורה וכו'. כאשר מתבקשת האלוהות להופיע בעולם בצורה של חסד הרי זה נקרא מלאך מסוים המגיע ממידה מסוימת. ומידות רבות ישנם הרי אלוהים שופט והויה רחום וחונן וכו'. לפיכך המלאכים רבים כפי ריבוי צדדיהם שכל מלאך יש לו שליחות לבטא ולפעול תכונה אחת.

כב] אך חוץ מזה שיש שליחות להביא בעולם את משפטי ה' ואת חסדי ה' ואת צדקת ה' ואת מצוות ה'. ישנה עוד שליחות חשובה על כולם. שליחות שקשה למצוא לה שם והיא עניה מכולם שאין לה ביטוי ברור ומפורש. אבל היא מטרת כל השליחיות האחרות וכללותם וכולם אינם אלא סובבים אותה. והיא השליחות להביא את האלוהות עצמה בעולם. גם זה שליחות כי זה לא עצם האלוהות אבל שליחות זו אין לה פירוש אלא שנאמר שהוא להביא את האלוהות עצמה. ואין לזה עוד מילה לפיכך היא מתפרשת בכל הגוונים לפעמים האופן להביא את

האלוהות עצמו הוא על ידי החסד לפעמים הוא על ידי הדין לפעמים על ידי הניצחון וכו'. אבל זה לא הכוונה הכוונה הוא להביא את האלוהות. מידה זו נקראת שכינה. השכינה היא 'מלאך הויה'. יש לה תפקיד אחד בלבד להביא את הויה בעולם. ובכל דרך אפשרית תפעל להביא אותו וכך נכללים כל המידות ונראים בה כמו במראה. אבל היא עצמה אין לה מטרה אחרת אלא להביא את הויה בעולם. וירא מלאך הויה אליו.

הוללות היא מידת השכינה בעצמה ללא טעם

[כג] מתי אמר דוד פסוק זה חונה מלאך הויה סביב ליראיו? בשנותו את טעמו לפני אבימלך. מצא דוד את עצמו בצרה גדולה בארץ גת הנחשבת בחוצה לארץ. ולא ידע מה לעשות. שינה את טעמו והתהולל עד שאמר המלך החסר משוגעים אנכי ושלחו. כאן למד דוד המלך דבר גדול, כתיב ויתהולל וכתוב כי קנאתי בהוללים. הוללים אלה משוגעים אבל הוללים אלה גם רשעים. כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה. דוד המלך אומר מבין אנכי את כל סוגי החכמה הנצרכים בעולם אבל איני מבין לשם מה נצרכת מידת הטיפשות עצמה. בשלמא טעויות שנובעים מן החכמה מבין אנכי את סיבת קיומם אבל לשם מה קיימת מידת ההוללות, מידת הטיפשות לשם טיפשות, משתגעים ומתהוללים. היינו במילים אחרות לשם מה מתקיים רע לשם רע. רע שאין לפרשו כתוצאה של טעות בטוב אלא סתם רע טיפשות עצמה. הייתכן מציאות כזאת שאין חרצובות למותם וכו'.

[כד] אמר לו הקב"ה חייך שאתה בעצמך תצטרך לכך. ישנם מצבים שבו אתה לא מבין אפילו את הרע שלהם. באותו מצב לתת את עצמך להוללות יכול להציל אותך. כל מידה רעה אפשר להבין אותה כפסולת של מידה טובה ולהתמודד איתה. אבל כיצד מתמודדים עם המידה שהיא חסרון השכינה. לא חיסרון מידה פרטית אלא חיסרון האלוהות. עולם של טיפשות והוללות שאינו רוצה כלום אלא להתהולל. באותו זמן מתהוללים איתם. ושם חונה השכינה עצמה סביבך. בדרך

כלל הרי הצדיק עם השכינה וסביבותיהם מלאכי השכינה שהם כל התכונות. אבל בזמן שאין אתה מבין כלום תעשה את השכינה עצמה למלאך שלך. תשתגע ותהולל ותכתוב על הקירות ותרקוד על הגגות ותגיד אני אני הוא. תעשה את מציאות השכינה לקביעות כמו מלאך קבוע. ודבר זה אין לו שום ביטוי כפי שהשכינה עצמה אף פעם אין לה ביטוי אלא על ידי מידות משתפקות בה ולכן כאשר נאחזים בה עצמה בלי מידה הרי זה הוללות. תעשה את זה ואז חונה מלאך הויה סביב ליראיו.

כה] נשאלת השאלה הייתכן שתהיה איתו השכינה באותו זמן. הרי היה בהוללות. וגרוע מכך היה בחוצה לארץ ושנינו אין השכינה שורה בחוצה לארץ. עונה רבי יצחק לאגנא שאני. בוודאי אין שכינה נמצאת בחוצה לארץ להשפיע שם אבל כאשר הצדיק נזקק להגנה בשעת הדחק יוצאת השכינה לחוץ לארץ. אפשר להבין תירוץ זה כמי שאומר בוודאי פיקוח נפש דוחה הכל גם מה שהשכינה אינה יוצאת מארץ ישראל. אבל צריך להבין אותו בשורשו כהמשך של הבדל זה בין השכינה הסובבת את האדם כמלאך והאדם הסובב את השכינה כמלאכים. ישנם כל מיני מידות פרטיות שאפשר להבין אותם בצורה של יצר טוב. ובוודאי צריך דעת לפעול דברים פרטיים חיוביים. אבל ישנו דבר אחד שגם יצר הרע מסכים איתו וזה הגנה. משל הדיוט הטענה מן הביטחון וההגנה מוסכמת על כולם שהרי הכל רוצים לחיות אפילו שיש מחלוקות גדולה בפרטים של כיצד ראוי לחיות. ברוך אתה ה' מגן אברהם הוא סיום ברכה ראשונה של תיאור כל מרכבת האלוהות ולא לחינם כי ההגנה הוא דבר כולל שאין לו חוק פרטי. מכל רע שיבוא תהיה ההגנה. לית להגנה מגרמה כלום אבל תפקידה לדאוג לא"ס וזה הדבר שייך בחוץ לארץ כמו בארץ ישראל שאין שם חילוק ארצות.

[המשך נאמר בשיעור של שנת תשפ"א]